

Nietzsche'nin Nihilizm Söylemi

Nietzsche's Discourse of Nihilism

Mazlum Dürre¹

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü,
İstanbul, Türkiye

ORCID: M.D. 0000-0002-2998-2410

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Mazlum Dürre,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Felsefe Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail/E-posta: martin-eden@hotmail.com

Başvuru/Submitted: 09.07.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested:
21.04.2020

Son Revizyon/Last Revision Received:
22.05.2020

Kabul/Accepted: 22.05.2020

Atıf/Citation:

Dürre, Mazlum. (2020). "Nietzsche'nin Nihilizm Söylemi" *Felsefe Arkivi- Archives of Philosophy*, 52: 83-96.
<https://doi.org/10.26650/arc2020-005>

ÖZET

Nihilizm kavramı Antik Yunan filozofu sofist Gorgias'a kadar geriye götürülebilir. Söz konusu kavram, genel itibarıyla ontolojik ve politik anlamlarda kullanılmıştır. Nietzsche açısından nihilizm kavramı "değer" problematiği üzerinden işler. Bu bakımdan ele alındığında kavram, yaşamın anlamıyla ilgilidir. Nietzsche'ye göre nihilizm söylemi, yaşam değerlerinin anlamdan düşürülmesini, başka bir deyişle, yaşamın herhangi bir anlamının olmadığını ifade eder. Bu söyleme koştur bir işleyişin Batı metafiziğinde süregeldiğini ileri süren Nietzsche bu metafiziğin "duyu-üstünü" merkezine aldığı için dünyayı bir yanılsama olarak gördüğünü işaret etmektedir. Ona göre, öte dünyadan ya da duyu-üstü bir mekândan bahsedilemez; bahsedilmesi durumundaysa geriye ancak hiçlik kalır. Nietzsche bu bağlamda neredeyse tüm Batı metafiziğinin dünyayı değersizleştirerek hiçliğe sürüklediğine inanır. Bu araştırma Nietzsche'nin sanıldığı gibi nihilist olmadığını, aksine belli bir anlamdaki nihilizme karşı bir felsefe geliştirdiğini, nihilizme nasıl bir anlam verdiğini açıklayarak ele alacaktır. Bu çerçevede Nietzsche'nin nihilizm söylemi "Tanrı öldü", "dekadans", "Sürü insanı", "hür insan" ve "Üstinsan" ifadeleriyle ilişkisi gözetilerek incelenecektir. Ayrıca nihilizmin nedenleri de ayrı bir başlık altında tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nihilizm, pasif nihilizm, aktif nihilizm, dekadans, üstinsan

ABSTRACT

The root of the notion of "nihilism" can be taken back to the Greek sophist philosopher Gorgias. Also this notion is used in ontological and political senses. However, "nihilism" was approached by Nietzsche in terms of the "value" problem. The notion is related to the meaning of life. For Nietzsche, the notion of nihilism refers to diminishing the life's value. Through nihilism, it is concluded that this life has no meaning. According to him, it is not possible to mention the other world or a place beyond the sensory. Western metaphysics centers on the "supersensuous" and sees the world as an illusion. Thus, according to Nietzsche, "nothingness" remains. Nietzsche believes that almost all of Western metaphysics is trivializing this world and leads to nothingness, and he finds the oldest roots of nihilism in Socrates. Nietzsche's notion of nihilism is also related to his other concepts and notions such as "God is dead", "decadence", "Herd human", "Free human" and "Superman". This

research will try to express how Nietzsche gave a meaning to nihilism. Contrary to popular belief, Nietzsche was not a nihilist, rather he developed a counter philosophy against nihilism. Nietzsche's other notions related to nihilism will also be examined to the extent permitted by our text. In addition, the problematics of nihilism will also be discussed.

Keywords: Nihilism, nihilist, active nihilism, decadence, superman

Giriş

Nihilizm, Türkçede moral gerçeği ve değerleri reddeden öğretisi; her türlü gerçek varlığı inkâr eden, toplumun birey üzerinde hiçbir baskısını kabul etmeyen görüş anlamına gelir.¹ Fransızca (*Nihilisme*) ve Almandaca (*Nihilismus*) hiçbir şeyin değeri olmadığını öngören siyasi düşünce anlamında kullanılır.² Sofist Gorgias'ın “Hiçbir şey yoktur, varsa bile bilinemez, kavranılır (bilinebilir) olsa da ötekine bildirilemez ve anlatılamaz.”³ ifadesi, ilk nihilizm betimlemelerinden biridir. Nihilizm teriminin ilk kullanımıysa Alman idealisti Frederich Jacobi (1743)'de görülmektedir.⁴

Politik anlamda “nihilizm”, Rus aydın tabakasının devrimci eğilimi olarak ifade edilmiştir. Bu çerçevede önceki kuşaktan kalma değerlerin sistemli bir şekilde reddedilmesi anlamına gelen terimi bu anlamıyla ilk kez Turgenyev, “*Babalar ve Oğullar*” (1862) adlı romanında, en ileri fikirlerin etkisi altındaki “Yeni İnsan” *Bazarov* karakterini nitelemek için kullanmıştır.⁵ Nietzsche ise nihilizmi “değer” problematiğiyle ilişkili bir biçimde ele almıştır. Buna göre değer bütün insan başarılarını, bilimi, ülküleri, sanatı, felsefeyi, dini, ahlakı, tarihi, başka bir deyişle insanın anlamlı gördüğü her şeyi ifade eder. Örnek'e göre Nietzsche felsefesi açısından nihilizm; değer, anlam ve arzu edilebilirliğin radikal bir biçimde reddedilmesidir. Nihilizm bakımından yaşam anlamsız görülür ve arzu edilebilecek hiçbir şey geride kalmaz.⁶ Duyu-üstü olan “iyi”, “Tanrı”, “öz”, “merhamet”, “hakikat”, “doğru” gibi kavramlar dünyanın asıl değeri olan duyulara, oluşa, değişime, bedene ve insan içgüdülerine karşıt bir biçimde ortaya çıkartılmıştır. Bu ise yaşamı değerinden düşürmüş ve bir “öte dünya” tasavvurunun geliştirilmesine yol açmıştır. Bu çerçevede Nietzsche Batı kültürünün Antik Yunan düşüncesiyle başlayıp, teolojik, aydınlanmacı ve bilimsel dönüşümlerinin ardında bıraktığı anlamsızlığı fark etmiş ve Batı kültürünün bu yazgısını “nihilizm” olarak nitelemiştir. Nietzsche, nihilizmin en eski köklerini ise Sokrates'e atfetmiştir.

Nietzsche açısından nihilizmin sorumlusunun, Sokrates/Platon felsefesinin yaratmış olduğu Batı metafizik anlayışı ve Hristiyan ahlakı olduğu kanaatindeyiz. Nietzsche'ye göre Sokrates; “Akıl=Erdem=Mutluluk” formülasyonu aklı yüceltmiş ve bu yolla insan arzularına,

1 *Türk Dil Kurumu* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998), 1086.

2 Sevan Nişanyan, “Nihilizm”, erişim 5 Mayıs 2020, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=nihilizm>

3 Walter Kranz, *Antik Felsefe*, çev. Suad Y. Baydur (İstanbul: Sosyal, 1994), 197.

4 George di Giovanni, Paolo Livieri, “Friedrich Heinrich Jacobi”, Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive, erişim 5 Mayıs 2020, <http://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/friedrich-jacobi/>

5 Mehmet Mengü, “Friedrich Nietzsche'nin ‘Tanrı Öldü’ Sözü ve Bunun Modern Felsefi Düşünüş İçinde Kapladığı Yer”, (Yüksek Lisans tezi, Ege Üniversitesi, 2006), 26.

6 Süleyman A. Örnek, *Nietzsche'de Yaşama Sorunu* (İstanbul: Belge Yayınları, 2012), 106-107.

içgüdülerine karşı savaşımıştır. Nietzsche'ye göre akılcılık erdeme, sağlığa, mutluluğa ulaşmanın bir yolu değildir. Mutluluk akıl ile değil, içgüdülerle eşit görülmelidir. İçgüdülere karşı savaşmak erdemli ve mutlu olmaya değil, bir tür "hastalığa" işaret eder.⁷ Bu ise nihilizmin ortaya çıkmasına neden olur. Çünkü Nietzsche'nin yaşamın önemli bir değeri olarak gördüğü beden, içgüdülerin karşısına akıl çıkartılarak, önemini yitirir ve hiçleştirilir. Sokrates'in bedenine karşısına aklı çıkartmasının nedeni, beden içgüdülerinin erdemli bir yaşama engel olacağını düşünmesidir. Bu ise Nietzsche'nin irrasyonel kuvvetler olarak gördüğü Dionysosçu⁸ öğelerin saf dışı bırakılarak, yaşamın içgüdülere ilişkin yönünün sakat bırakılması anlamına gelmektedir.

Batı metafiziği beden, duyunun, oluş/değişimin ve içgüdülerin karşısına ruhu, duyu-üstünü, hakikati, arzularla mücadeleyi çıkartmıştır. Hristiyan ahlakı ise "hınç", "vicdan azabı", "günahkarlık" ve "çilecilik" gibi kavramlarla kişinin yaşamını "güçlü" kılan yönleri sakatlamıştır. Metnimiz nihilizm söylemi, nihilizmin nedenleri ve Nietzsche'nin bir nihilist olup olmadığını inceleyen üç temel başlıkla söz konusu konuları tartışacaktır.

1.Nihilizm Söylemi

Nihilizm bir tepki istencini, başka bir deyişle, yaşamsal tüm değerlere karşı tepki göstermeyi ifade eder. Bu tepkinin temelinde "hınç" kavramı yatmaktadır. "Hınç" ise Nietzsche'nin eleştirilerinin merkezine yerleştirdiği Hristiyan ahlakında bulunur. Çünkü Hristiyan ahlakı kendisini, yaşamsal değerlere hınç duyarak yaratır. Hristiyanlık, bu dünyanın acı çekilen bir yer olduğunu ve insanın günahkâr doğduğunu ifade ederek, yaşamı ve bu dünyaya ait olan bedeni aşağılar. Bu yolla bedene karşı ruhu, yaşama karşı öte dünyayı ileri sürer. Nietzsche nihilizmin Hristiyanlıkla ilişkisini şöyle ortaya koyar:

Nihilizm kapımıza dayandı: Tüm misafirlerin en esrarengizi nereden gelir? Hareket noktası: 'Toplumsal sıkıntıyı' veya 'psikolojik dejenerasyonu' ya da daha kötüsü, ahlaksızlığı nihilizmin nedeni olarak kabul etmek yanlıştır. Çağımız, en terbiyeli ve en şefkatli çağdır. İster ruhun ister beden, ya da enteleğin olsun, endişe tek başına nihilizmi (yani değer, anlamın ve arzu edilebilirliğin radikal bir biçimde reddedilmesini) doğurmaz. Böyle bir endişe, her zaman farklı yorumlara neden olur. Daha ziyade: Nihilizmin kökleri tek bir yorumda yatar, o da Hristiyan ahlak yorumudur.⁹

Nietzsche'nin Hristiyanlıkla ilgili görüşlerinin nihilizmle bağlantısına baktığımızda karşımıza "görev", "ödev", "borç", "vicdan", "sorumluluk" gibi ifadelerin çıktığını görmekteyiz. Hristiyan ahlakındaki bu ifadeler söz konusu ahlakın nihilist yönüne dikkat çeker. Çünkü bu söylemlerin tümü "duyu-üstü" dünyayla ilişkili olup bu dünyanın değerini gözden düşürmeye neden olur.

7 Friedrich Nietzsche, *Putların Batışı: Ya da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır*, çev. Mustafa Tüzel (İstanbul: İthaki, 2005), 23-24.

8 Nietzsche'de Apollon; biçimi, uyumu, kontrolü ve aklı ifade ederken; Dionysos; esrikliği, coşkuyu, tutkuyu, irrasyonelliği simgeler.

9 Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, çev. Nilüfer Epeçli (İstanbul: Say, 2014), 25.

Görev, Tanrı'ya karşı görevle; ödev, Hristiyan ahlakının insana yüklediği sorumluluk ile ilişkilidir. Sorumluluk ise borçlu olmayı beraberinde getirerek vicdan söylemine yol açar. Çünkü Hristiyan ahlakının dayattığı borç sorumluluğunu yerine getiremeyen kişi, vicdan azabı çekecektir. Vicdan azabıyla kendisini suçlu hisseden kişi, bedenini ve varoluşunu suçlu bulur. Günah kavramıyla ilişkilendirilen vicdan azabı, insanın kendi bedenini olumlamasını engeller. Böylece kişi, kendisini “güçlü” olarak hissedemez. Nietzsche, “*Ahlakın Soykütüğü Üstüne*” adlı eserinde suçluluk duygusuyla ilgili şunları söyler:

Suçluluk duygusu, kişisel sorumluluk duygusunun kaynağı, (araştırmamızın gidişatına dönelim) gördüğümüz gibi, var olmuş olan en eski ve temel insan-ilişkisi, satıcı ve alıcı arasındaki ilişki, alacaklı ve borçlu ilişkisidir: ilk kez burada insan insan karşısına çıktı, ilk defa burada insan kendini insanda ölçüyordu.¹⁰

Vicdan aracılığıyla suçluluk duygusuna yol açan Hristiyan ahlakı, insanı daimî bir borçlu olarak görmüştür. Bu borç, yaşama karşı değil, “öte dünyaya” karşı borçlu olma olarak, kişinin yaşamsal değerlerle bağını zayıflayıp, suçlu hissetmesine yol açmıştır. Bu bağlamda Nietzsche vicdan azabı söylemini “dekadans” (çöküş)¹¹ içindeki bir söylem olarak ele alır. Ona göre vicdan azabı “İnsanın şimdide dek yaşadığı en titiz değişimlerin baskısıyla uğradığı derin bir hastalıktır.” Vicdan azabıyla birlikte bugüne kadarki en büyük hastalık ortaya çıkmıştır. Vicdan azabı insanın ideal insana karşı bir savaşı, insan içgüdülerine karşı çıkışının bir ifadesidir.¹²

Bu çerçevede Nietzsche'nin nihilizm söylemi dekadans kavramıyla da ilişkilidir. Nietzsche dekadans kavramını “erdem” ve “tanrısallık” amacının ülkü edinildiği yerlerde bulunduğunu ifade eder. Ona göre dekadans insanlığın bugün en yüce, en arzulan değerler olarak en tepeye yerleştirdiği değerlerin tümünü ifade eder. Oysa bu “yüksek değerler” içgüdülerin kaybını da beraberinde getirir. Bu kayıpsa Nietzsche açısından yozlaşmayla koşuttur. Buna göre, bir hayvanın, bir türün veya bir bireyin içgüdülerini kaybetmesi, kendisi için zararlı olanı seçmesi veya onu yeğlemesi, yozlaşmış olacağını gösterir.¹³

Nietzsche açısından nihilizmin “Tanrı öldü” söylemiyle de bir bağının olduğu kanaatindeyiz. “*İşte Böyle Dedi Zerdüşt*” adlı eserinde Nietzsche, bir zamanlar Tanrı'ya karşı işlenen günahın en büyük günah olduğunu ifade eder. Ne var ki şimdi en büyük günah yeryüzüne karşı işlenendir.¹⁴ Bu bağlamda Nietzsche, Batı metafiziğinin “duyu-üstüne” olan inanışının bir anlam ifade etmediğini anlatmak ister. Tanrı'nın ölümüyle birlikte Batı metafiziğinin ve Hristiyan ahlakının dayandığı duyu-üstüne vurgu, anlamını yitirmiş ve bununla birlikte duyu-üstüne dayalı ahlak da yok olmuştur. Bu nedenle duyu-üstü olanın herhangi bir gerçekliğinin olmadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla Tanrı'ya karşı işlenen günah kavramının herhangi bir geçerliliğinden bahsedemeyiz ve

10 Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, çev. Aslı Yarbaş (İzmir: İlya, 2008), 69.

11 “Dekadans” ifadesinin sözlük anlamına baktığımızda; Fransızca (decadent) yoz, sefih, bohem; Latince (decader) bozulmak, geri düşmek, yozlaşmak anlamlarına geldiğini görürüz (<https://inisanyansozluk.com/?k=dekadans>).

12 Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 85-86.

13 Friedrich Nietzsche, *Deccal: Hristiyanlığa Lanet*, çev. Ayça Kaya (İstanbul: Say, 2008), 11.

14 Friedrich Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, çev. Sadi Irmak (İstanbul: Kabalıcı, 2011), 12.

geriye, hayata karşı işlenen “günah” kalır. Bu çerçevede “Üstinsan” kendi değerlerini kendisi yaratan özgür bir birey olarak hayata karşı işlenen suçla yüzleşendir. Başkalarının yaratmış olduğu değerlere göre yaşaması öğretilmiş “sürü insanı” ruhunu bir yük hayvanı, bir “deve” olarak köleleştirir. Buna karşın “Üstinsan”, “deve” olmaktan vazgeçip özgür bir tin olarak yeni perspektiflerle, yeni değerler oluşturabilir. Bir yük hayvanı gibi geleneksel değerlerle yaşamayı öğreten nihilist ahlakla yaşamaya mahkûm olmamak için özgür olmamız gerekir.¹⁵ Böylece Özgür tinli birey, bağlarından kurtulan, kendi yaşantısı hakkında kararlar verebilen olarak yaşar. Nietzsche’nin ifadeleriyle:

Sen ki, kendi kendinin efendisi olmalıydın, kendi erdemlerinin de. Önceden onlar senin efendindi. Ama onlar ancak diğer aletlerinin yanında bir aletin olabilirler senin. Sen ki, her değer vermedeki perspektifsel olanı kavramayı öğrenmeliydin.¹⁶

Nietzsche “*İşte Böyle Dedi Zerdüşt*” adlı eserinde Üstinsanı “yeryüzünün anlamı”¹⁷ olarak tanımlar. Nietzsche’nin Üstinsanı yeryüzünün anlamı olarak görmesi, “duyu-üstünü” artık bir anlamının olmadığını ifade etmektedir. Buna göre “Tanrı’nın ölümü” ile duyu-üstünü merkeze alan eski değerlerin yıkılması, beraberinde değerler boşluğunun açığa çıkmasına yol açmıştır. Bu değerler boşluğunu dolduracak olan ise Üstinsandır. Bu noktada geleneklerin, ahlaki değerlerin yıkılışının ifadesi olan Tanrı’nın ölümünden sonra oluşan duygusal boşlukta insan bir tavır almak zorunda kalmıştır: Aktif nihilizm mi, pasif nihilizm mi? Nietzsche aktif ve pasif nihilizmi şöyle ifade eder:

A) Nihilizm, tinin artan gücünün işareti olarak: aktif nihilizm.

B) Nihilizm, tinin gücünün azalması ve gerilemesi olarak: pasif nihilizm.¹⁸

Aktif nihilizm Tanrı’nın ölümüyle birlikte tüm verili değerlerin ve geleneksel ahlakın reddedilmesi şeklinde okunabilir. Pasif nihilizm ise tüm değerlerin çöküşüyle birlikte yaşamın acı dolu olduğu ve hiçbir değerinin olmadığını öne süren büyük bir boşluk duygusunu ifade eder. Böylece pasif nihilist öte dünyaya yönelir. Kanaatimizce aktif nihilizmde kişi, verili değerlerin anlamsızlığını görür, Tanrı ve öte dünya fikirlerinden uzaklaşır ve geleneksel ahlaka şüpheli olarak yaklaşır. Yeni değerler üretmek ister ama “hür insan” gibi yeni değerler üretmez.

Hür insan ruhun üç evresi olan “deve-aslan-çocuk” aşamalarından “aslan” evresine tekabül eder. Ruhun “aslan” oluşu, “deveyi” temsil eden sürü insanının, ona yüklenen toplumsal değerlerden kopuşunu ifade eder. O artık bir yük hayvanı gibi toplumsal inanış ve değerlere itimat etmez ama henüz “çocuk” evresindeki Üstinsan gibi yeni değerler de oluşturamamıştır. İleri sürülen evrelerin hepsinde de insanın değerlerden kopuşu önemli bir tehlike arz eder; zira şimdiye kadar

15 Nietzsche bize Kant gibi bir ödev ahlaki dayatmaz, aksine buna karşı çıkar. “-melisin”, gibi ifadelerden sakınır ama insanın özgürlüğünü de ister. Buradaki nüans Nietzsche’nin insan özgürlüğü için çabalaması ancak “Üstinsanı” bütün insanlar için zorunlu görmemesidir. Çünkü Nietzsche’ye göre farklı insan tipleri mevcuttur. Eğer “Üstinsan”dan bahsedeceksek, o zaman onun kendi değerlerini yaratacak özellikte olması gerekir. Dolayısıyla Nietzsche “Üstinsan” a bir yol açar; onun bir merdiveni olduğunu söyler, merdivene tırmanmak ve kendi merdivenini inşa etmek “Üstinsana” kalmıştır.

16 Friedrich Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca I*, çev. Mustafa Tüzel (İstanbul: İthaki, 2007), 18-19.

17 Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, 12.

18 Nietzsche, *Güç İstenci*, 37.

inanmış olduğu verili değerlerin anlamsızlığını gören kişi, yaşamın anlamsız olduğu sonucuna vararak pasif nihilizme sürüklenebilir. Bu noktada aktif nihilizmin ayırıcı özelliği kişinin eski değerleri yok ederken bir yandan da yenilerini üretebileceği bir iyileşme dönemine girebilmesinin önünü açmasıdır. Bu sayede insan hayatın anlamsız olmadığını kavrayabilecektir. Bu noktada, Nietzsche'nin yeni değerler arayışı ve kendi felsefesinde yaratmış olduğu "Üstinsan", "güç istenci", "ebedi dönüş", "perspektivizm"¹⁹ gibi kavramsallaştırmalarla geleneksel ahlakla birlikte, aktif nihilizmi de aştığını düşünebiliriz. Bu konuya üçüncü bölümde ayrıntılarıyla yer vereceğiz.

Aktif nihilizmin geleneksel ahlakı aşmasına karşın, pasif nihilizm geleneksel ahlakın diliyle konuşur. Buna koşut olarak pasif nihilizm yaşamı "acı" çekilen bir yer olarak görüp pesimist ya da Budist ahlaka işaret eder. Budizm yaşamı acı çekilen bir yer olarak gördüğü ve acıların sebebi olarak arzulara işaret ettiği için pasif nihilizme dâhil edilmiştir.

Nietzsche, Kant'ın "kendinde şey" söyleminin de nihilist bir ifade içerdiğini ileri sürer. Buna göre bir kendinde şeyin var olması demek duyu-üstünün var olmasına karşılık gelmektedir. Bu bakış Platon'un hakikatler olarak gördüğü idealer ile görünüşler ayırımına benzemektedir. Böylece hakikat olarak bir "kendinde şey" söz konusudur. Platon bu ayırımla, dünyayı idealerin bir kopyası, görünüşü olarak belirler. Dolayısıyla – her ne kadar bu dünyanın bir gerçekliği olsa da– varlığın merkezini idealere taşınır. Böylece Platon idealerin kopyası olan bu dünyayı değerli olana karşıt bir konumda değerlendirir. Nietzsche bunu "*İnsanca Pek İnsanca*" adlı eserinin birinci kitabında şöyle ortaya koyar:

Kendinde şey olarak dünya değil, tasarım (yanılgı) olarak dünyadır böyle anlam yüklü, derin, harika olan, mutluluğu ve mutsuzluğu bağrında taşıyan. Bu sonuç dünyanın mantıksal olarak olumsuzlanması felsefesine vardırır: bu felsefe ise dünyanın pratik bir olumlanması ile olduğu kadar, bunun tam tersi ile de bağdaştırılabilir.²⁰

Nietzsche, Kant tarafından "kendinde şey" olarak ifade edilen söylemin de bu dünyayı içerdiğini ve dünyanın "anlam yüklü, derin, mutluluğu ve mutsuzluğu" içinde taşıyan bir yer olduğunu anlatmak ister. Kanımızca, tasarım (yanılgı) ifadesiyle de Schopenhauer'un dünyayı tasarım olarak görmesine bir gönderme yapılmaktadır. Schopenhauer dünyayı "istenç ve tasarım" olarak ifade etmiş,²¹ Kant'ın numen ifadesi olan "kendinde şey" yerine, "istemeyi" yerleştirmiştir.²²

19 Perspektivizme göre yaşam ancak perspektifler çokluğuyla anlaşılabilir ve değerlendirilebilir. Tek bir bakış açısı ya da tek bir perspektif sorunludur, bu yüzden perspektivizm yorum çoğulluğunu önerir.

Üstinsan; toplumun inanç, değer ve ahlaki öğretilerinden kopmuş ve yeni değerler yaratacak, yeni değerlendirmeler yapacak kişi.

Güç istenci; Nietzsche'ye göre "Varlığın en içteki özüdür." Yeniden yaratma ilkesi olan güç istenci, yerleşik değerleri kabul etmeyerek, onları kendi özgürlüğüyle yeniden kurma istencidir.

Ebedi dönüş; hayatın tekrar ve tekrar yaşanacağını düşünerek her ânı "değerlendirme" ve böylece "Amor fati" ile yani yazgını severek, yaşama gerçek değerini vermektir.

20 Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca I*, 50.

21 Artur Schopenhauer, *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*, çev. Levent Özşar (Bursa: Biblos, 2013), 54.

22 Schopenhauer'da isteme kör, yani bilinçsiz, aşkın olan ve varlığı her yönüyle etkileyen kuvvettir. Tüm varlıklar istemenin etkisi altındadır. Tasavvur olan bu dünya istencin, yani "kendinde şeyin" ifadesidir. Bu bağlamda, Schopenhauer'u Kant'tan ayıran nokta, onun "kendinde şey" olan istencin bilinebileceğine olan yaklaşımıdır.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Nietzsche'nin nihilizmi ele almasına yol açan en önemli etkenlerden birisi Platoncu felsefenin ya da Hristiyan ahlakının bedeni önemsiz görmesi ve yaşama karşı çıkmış olmasıdır. Bazı filozoflar (Sokrates/Platon, Plotinus, Augustinus, Thomas Aquinas, Descartes) ruhun bedenden daha üstün olduğu belirtmiştir. Bu yolla bedenın gelip geçici, ruhun ise ölümsüz olduğu söylenerek, hakiki olanın ruh olduğu ifade edilmek istenmiştir. Nietzsche'ye göreyse "Yaşamın ağırlık noktası, yaşamın içine değil de öteye –hiçliğe- yerleştirildiğinde ağırlık noktası toptan kaldırılmış demektir."²³ Nihilizmin bu anlamı gözetildiğinde yaşam, bir yanılgı ve merkez öte dünya ya da duyu-üstüdür. Nietzsche'ye göreyse bir "öte dünya" ya da "duyu-üstü" âlemden bahsedemeyiz. Burası hiçliği ifade eden alandır. Böylece olmayan bir öte dünyaya inanış ve yaşadığımız dünyayı yanılgı olarak görmek, bizi nihilizme sürükler. Bu noktada nihilizmin nedenleri daha kapsamlı bir biçimde ele alınmalıdır.

2. Nihilizmin Nedenleri

Nihilizm'in nedeni psikolojik bir durum olarak karşımıza çıkar. Yaşamın anlamı, amacı, gerçekliği duyumsanmadığında kişi kendisinde bir değersizlik duygusu hisseder ve Hristiyan ahlak yorumunda olduğu gibi bir öte dünyaya inanç beslemeye başlar. Dok'a göre, nihilizmi üç psikolojik durumda incelediğimizde ise şunlar karşımıza çıkar:

- 1- Olaylarda olması gereken ahlaki mânânın bulunmayışı. Bunun üzerine arayıcı cesaretini kaybeder ve güçten düştüğünün farkına varır. Yüksek bir mantığın süreci ahlaklı dünya düzeni, sevginin artması genel bir mutluluk durumunun yaklaşması, ya da hiçlikle birlikte kaybolmak gibi olaylarda aranılan anlamlar bulunamayınca birey; kendini aldatmış olmanın utancı, boşunallığın verdiği acı, güvensizlik toparlanma fırsatının bulunamayışı gibi durumlarda nihilizmin psikolojik durumu tezahür eder.
- 2- Kendi değerine inancını kaybetmiş olanın, kaybettiği değeri; toplumda, kendi dışında bir tanrılık ölçüsünde, bütünde araması ve bir bütünlük, düzen, sistem kurmaya uğraşması ile ortaya çıkan psikolojik durum.
- 3- Oluşun gayesizliği ve bir bütün birimin bulunamayışından sonra oluşan psikolojik hâl. Bu dünyanın bir aldanma olması hakikatin öte dünyada aranmasıdır. Fakat bu dünyanın insana verdiği, onun öte dünya için sakladıklarına ağır basınca, bütün metafizik dünyalar yıkılır. Bu nihilizmin son şekline varıştır. Artık, tek başına bırakılan dünya, tek realitedir. O, bütün ahlak yorumlarına ve değerlendirmelerine karşı ilgisizdir.²⁴

Olaylarda hiçbir ahlaki anlamın bulunamayışı gibi, geleneksel ahlakın değerlerinde de hiçbir anlam bulunamaz ve nihilizme varılır. Artık kişi, anlamsız bir hayatla karşı karşıya kalır. Burada kişi aktif nihilizme varır. Pasif nihilizmde ise, kendine ve bedenine olan inancını yitiren kişi,

23 Nietzsche, *Deccal: Hristiyanlığa Lanet*, 50.

24 Birol Dok, *Nietzsche'nin Nihilizmi* (Ankara: Birleşik Yayınları, 2015), 73.

özgürlüklerinden vazgeçerek kendine “çoban” seçer. Toplumun “sürü ahlakına” ayak uydurur. “Duyu-üstü” âleme, “Tanrı’ya”, “tine”, “numene” inanır. Pasif nihilizmin pesimist yönünde ise öte dünya umutları yıkılır, bu dünya öte dünyaya ağır basar ama bu dünyanın da “acı” çekilen bir yer olduğu düşünülür ve acıyı aşmaya yönelik bir ahlak geliştirilir. Metafizikçilerin “öte” olana inançları ise “gerçekliği”, “kendi içindeki nesneyi” aramalarında saklıdır. Bu bakış, görünen dünyanın gerçek olamayacağı ve bizi metafizik bir dünyaya götürmediği anlayışını barındırır.

Nietzsche’ye göre, Hristiyan ahlakı nihilizmin ilk nedenidir²⁵ ve Hristiyan ahlakının sonlanmasıyla, onun yerine yeni bir ahlak ortaya çıkmamıştır. Ahlaktan şüphe duyulması ve Tanrı’nın ölümüyle birlikte ahlakın yaptırım gücü kalmamıştır. Hristiyan ahlakı son bulmuş olsa da Hristiyan ahlak değerleri sosyalist ve pozitivist sistemlerce devam ettirilmiştir. Budizm ve Hristiyanlığın “acı” söylemi, yaşamın temellerini boşluğa itmiştir. Ulusçuluk ve anarşizmin meydana gelmesi de politik ve ekonomik yönden nihilizmin nedenlerindedir.²⁶ Nietzsche nihilizmin diğer iki nedenini de şu şekilde ifade eder:

Daha yüce türler eksik, yani bitmek tükenmek bilmeyen verimliliği ve gücüyle insandaki inancı ayakta tutanlar. Daha aşağı türler (“sürü”, “kitle”, “toplum”) alçakgönüllülüğü unutmuş olup, ihtiyaçlarını kozmik ve metafizik değerlere üflemedirler. Böylece varoluşun tamamı bayağılaşmaktadır: Özellikle de kitle baskın çıktığında istisnaları bastırır, böylece onlar da kendilerine inançlarını kaybederler ve nihilist olurlar.²⁷

Anlaşıldığı üzere nihilizm, çok yönlü bir içeriğe sahip olup, temel olarak Hristiyan ahlakının acı merkezli bakışı ve buna yol açan Platoncu dünya görüşünü ifade etmektedir.

3. Nietzsche Neden Nihilist Değildir?

Şimdiye kadar bahsedilenlerden de anlaşılacağı gibi Nietzsche’nin nihilizme karşı olduğunu ileri sürebiliriz. Buna karşın Nietzsche’nin aktif nihilist olduğu ya da aktif nihilizmi yeni değerlendirmeler yaparak aştığı şeklinde okumalar yapmak da mümkündür. Bu çerçevede Nietzsche’nin nihilist olduğunu savunanları, karşı argümanı savunan görüşleri ve Nietzsche’nin kendi metinlerinden aldığımız referansları ortaya koyarak bu konuda bir karara varmaya çalışacağız.

Martin Heidegger, “*Nietzsche’nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*” adlı eserinde, duyu-üstünü reddetmenin duyu dünyasını da ortadan kaldırdığını ifade eder. Nietzsche’nin metafiziği tersine çevirirken, duyulur olanın antitezini değerden düşürerek, kendi özünü de yadsıdığını belirtir. Heidegger’e göre duyu-üstünün bırakılması anlamsızlıkta doruğa

25 Daha önce nihilizmin en eski köklerinin Sokrates’te olduğunu söylemiştik. Nietzsche ise nihilizmin ilk nedeni olarak Hristiyanlığı işaret eder. Bunun nedeni Sokrates’in etkisinin doğrudan değil dolaylı olmasıdır. Hristiyanlık ise nihilizmin doğrudan nedeni olarak görülür. Sokrates’in bedene karşı ruhu, yaşama karşı ölümü/duyu-üstünü çıkartmasını, Hristiyanlığa dolaylı bir etki olarak değerlendirmekteyiz.

26 Ayşe Sevinç, “Friedrich Wilhelm Nietzsche’nin Ahlak Görüşü”, (Yükseklisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007), 3-4.

27 Nietzsche, *Güç İstenci*, 39.

ulaşılmasına yol açacaktır.²⁸ Ne var ki, Nietzsche duyu-üstünü reddederken duyu dünyasını ortadan kaldırmış değildir. Bunun nedeni duyu-üstü ile duyu dünyasının birbirlerine zorunlu bir şekilde bağlı olmadığını ileri sürmesidir. Kaldı ki, Nietzsche'nin duyu-üstünü yok sayması, onun duyu dünyasını kurtarma girişimidir. Duyu-üstünün bırakılması hiçliği açığa çıkarmıştır, fakat Nietzsche'nin duyu dünyasını kurtarma girişimi bu hiçliği aşan bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. Heidegger aynı eserde “Nietzsche'nin nihilizminin” iki uçlu anlama sahip olduğunu şöyle belirtir:

Nietzsche Hiçlikten şimdiye kadarki en yüksek değerlerin değerden düşürülmesini anlar. Ama Hiççiliği ‘şimdiye kadarki bütün değerlerin yeniden değerlendirilmesi anlamında’ onaylar da. Bu nedenle Hiççi adı bulanık kalır, iki uç durumu bakımından görülür, her zaman başlıca iki anlamı vardır.²⁹

Bu pasaj Nietzsche'nin bir yönüyle nihilist olduğunu, bir yönüyle de nihilist olmadığını ileri sürüyor görünmektedir. Nietzsche, şimdiye kadar en yüksek değerler olarak görülen; “Tanrı”, “idea”, “hakikat”, “evrensel”, “töz” gibi değerleri reddetmesi bakımından nihilisttir. Ne var ki, Nietzsche'nin aktif nihilizme ulaştığı ve -daha önce de belirttiği gibi – yeni değerlendirmeler üretmek bu nihilizmi de aştığı kanısındayız. Buna karşın Gianni Vattimo, Nietzsche'yi Avrupa'nın ilk nihilisti olarak tanımlar.

Vattimo'ya göre aktif nihilizm ve pasif nihilizm ayrımı doğru değildir. İki nihilizm de aynı şeyi ifade eder ve ikisi de pasif ve tepkiselidir. Vattimo'ya göre aktif nihilizm yaşamı, güç istencini Platon'un metafiziğine düşmekten kurtarmaya çalışırken varlığı güçsüzleştirir³⁰. Bu nedenle Vattimo bu nihilizmi güçsüzleşme öğretisi olarak adlandırır.³¹ Varlığın güçsüzleştirildiğine ilişkin Vattimo'nun ileri sürümü her ne kadar doğru olsa da bu iddia Nietzsche'yi nihilist kılmaz. Bu itirazımızı iki şekilde temellendirebiliriz. İlk Nietzsche varlığı güçsüzleştirirken varoluşu güçlendirmektedir. İkinci olarak da aktif ve pasif nihilizm arasındaki ayrım, Vattimo'nun ifade ettiğinin aksine oldukça keskindir.

Nietzsche varlığa karşı dururken, varoluşu onaylar. Nietzsche felsefesi bakımından varlığa karşı durmak ve onun yerine varoluşu onaylamak, nihilizmden sıyrılmak anlamına gelir. Çünkü varlık kavramı da tıpkı evrensel, hakikat, Tanrı gibi duyu-üstü bir anlam içerir. Nietzsche, Platoncu Batı metafiziğine karşı durarak varoluşun asıl değerinin ortaya çıkmasını sağlamayı amaçlar. Çünkü Nietzsche'ye göre Batı metafiziğinin duyu-üstü dünyası bir “masal”dan ibarettir. Yani Nietzsche, olmadığını düşündüğü duyu-üstüne başka bir deyişle, Platoncu metafiziğe karşı durarak, gerçeklik olarak gördüğü bu dünyayı “güçlendirmeye” çalışır. Bu çerçevede Vattimo'nun bakışından Nietzsche “varlığı” güçsüzleştirmiş olduğundan nihilist olarak görülebilir. Ne var ki bunu, “varoluşu” güçlendirme çabası izlemektedir.

28 Martin Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, çev. Levent Özşar (Bursa: Asa, 2001), 11.

29 Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, 24.

30 Varlığın güçsüzleştirilmesi”, Nietzsche'nin varlık ifadesi yerine, varoluş ifadesini yerleştirmesiyle ilgilidir. Nietzsche varlığın karşısına varoluşu çıkartarak, varlık kavramının içeriğini boşaltır, onu, reddeder. Ancak bunu yaparken varoluş kavramının içeriğini doldurur, onu yüceltir.

31 Gianni Vattimo, *Nietzsche ile Diyalog*, çev. Durdu Kundakçı (Ankara: Dost, 2005), 167-174.

Aktif nihilizm ile pasif nihilizm belirlenimindeyse Nietzsche, Vattimo'nun karşı çıktığı ayrımı, felsefesi bağlamında merkeze alır. Buna göre aktif nihilizm, pasif olandan ayrıdır ve tepkisel değildir. Yaşam, pasif nihilizmde değersiz bir yer olarak görülmesine karşın, aktif nihilizmde yeni değerlerin yaratılması istencinin bulunduğu alan olması bakımından değerlidir. Bu çerçevede aktif nihilizm ile pasif nihilizmi bir tutmak, Nietzsche'yi pesimist/kötümser ve tepkiselliği onaylayan bir konuma iter. Oysa Nietzsche tepkisel olarak (dolayısıyla, yaşama karşı) gördüğü Hristiyanlığı birçok metninde eleştirmiştir. Kanımızca bu durum, Nietzsche'nin pesimist olmadığını açıkça göstermektedir. Nietzsche "*Deccal*" adlı eserinde hayata karşı tepkisel olarak gördüğü Hristiyanlığı şu şekilde eleştirmiştir:

Güç istencinin eksik olduğu yerde çöküş vardır. Savım, insanlığın en yüce değerlerinde bu istencin eksik olduğudur - çöküş değerlerinin ve nihilistik değerlerin en kutsal isimler altında hüküm sürdüğüdür.

Hristiyanlığa acımanın (*Mitleid*) dini denir. Acıma, yaşam duygusunun erkesini arttıran bütün güç verici tutkuların karşıtıdır: Depresif bir etkiye sahiptir. Kişi acıyı paylaştığında güç kaybeder.³²

Dok ise "*Nietzsche'nin Nihilizmi*" adlı eserinde nihilizmi her şeye hayır diyen buhranlı bir kişinin ruh hali olarak tanımlayıp, Nietzsche'nin Schopenhauer'un kötümserliğinin etkisi altında kaldığını ve bu tür bir nihilizmi temsil ettiğini belirtir.³³ Oysa Nietzsche ilk eserlerinde Schopenhauer ve müzisyen Richard Wagner'in etkisinde olmasına rağmen, diğer eserlerinde buradan kopar ve Schopenhauer'un pesimist felsefesine karşı bir felsefe geliştirir. Çünkü Schopenhauer yaşamı acı çekilen bir yer olarak görürken, Nietzsche yaşamı sadece acı çekilen bir yer olarak ele almaz ve acıyı yaşamın bir parçası olarak görür.

Senail Özkan "*Nietzsche: Kaplan Sirtında Felsefe*" adlı eserinde Nietzsche'nin nihilist olduğunu ifade eder. Bunu "*İşte Böyle Dedi Zerdüşt*" eserindeki bir pasaja dayanarak, akıp giden hayat ırmağının Hristiyan ahlakı ve metafiziğini, öte dünya tasavvurlarını, iyi ve kötü gibi değerlerini kökünden yıkacağını ve hiçbir meçhul girdabına tıkayacağını belirterek ileri sürer.³⁴ Ne var ki, Nietzsche nihilizmi bu sözde değerlerin yok olması için bir fırsat olarak görmesine karşın nihilist değildir. Nihilizm yeni değerlere duyulan umut adına eski değerlerin yok oluşunu sağlayacak bir adımdır. Nihilizmin bu şekilde ileri sürülmesiyle aktif nihilizmin alanına girer. Nietzsche, nihilizmi değil, aktif nihilizmi önemli bir aşama olarak görür. Nitekim "*Güç İstenci*" adlı derlemede şunu ifade etmektedir:

Nispi gücünün en üst noktasına şiddetli bir yok etme gücü olarak ulaşmaktır – aktif nihilizm olarak. Bunun karşısında: Artık saldırmayan bitkin nihilizm ki bunun en ünlü biçimi Budizm'dir; pasif bir nihilizm, zayıflığın işareti. Tinin gücü aşınmış, tükenmiştir: Bu nedenle önceki hedefler ve değerler orantısız hale gelmiştir ve

32 Nietzsche, *Deccal: Hristiyanlığa Lanet*, 12.

33 Dok, *Nietzsche'nin Nihilizmi*, 27.

34 Senail Özkan, *Nietzsche: Kaplan Sirtında Felsefe* (Ankara: Ötüken Yayınları, 2004), 76.

artık onlara inanılmamaktadır. Böylece değerlerin ve hedeflerin sentezi çözülür ve bireysel değerler birbiriyle savaşa girer.³⁵

Deleuze “*Nietzsche ve Felsefe*” adlı kitabında, nihilizmin ikili anlamına işaret ederek, Nietzsche’nin bir aktif nihilist olarak görülebileceğini ileri sürer. Deleuze çalışmasında nihilizmdeki “nihil” teriminin, güç istencinin niteliği olarak bir olumsuzlamayı ifade ettiğini belirtir. Buna göre birinci anlamda nihilizm; yaşamın aldığı hiçlik değeridir. Yaşama bu hiçlik değerini yüklemek üstün değerler kurgusuyla oluşur. İkinci anlamda nihilizmse bir istenci değil, bir tepkiyi ifade eder. “Duyu-üstü dünyaya ve üstün değerlere karşı tepki verilir, onların varlığı yadsınır ve bütün geçerlilikleri iptal edilir.” Artık yaşamın değersizleştirilmesi değil, “üstün değerlerin” değersizleştirilmesi söz konusudur. Bu çerçevede değersizleştirme, üstün değerlerin hiçliği demektir.³⁶ Nietzsche, “Tanrı”, “evrensel”, “idea”, “hakikat” vb. olarak ifade edilen bu “üstün değerleri” reddederek, yaşamın gerçek değerini kurtarmaya çalışır. Dolayısıyla Deleuze’un Nietzsche’nin fikirlerini ele alış biçimine göre Nietzsche aktif nihilizm yapmaktadır. Benzer bir değerlendirme Süleyman A. Örnek’in “*Nietzsche’de Yaşama Sorunu*” adlı eserinde de karşımıza çıkar.

Örnek’e göre Nietzsche boşluğa, değersizliğe, hiçliğe bakarak bir anlamsızlığa varmaz. Tam tersine hiçliğe inanmayan Nietzsche, yeni değerler ve yeni anlamlara inanır. Bu yeni değerleri yaratacak olan “Üstinsan” a inanç besler. Nietzsche’nin tüm değerleri yeniden değerlendirme çabası, aktif nihilist olduğunun bir kanıtıdır.³⁷ Jaspers ise “*Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu?*” adlı eserinde Nietzsche felsefesinin nihilizmi aştığını şöyle ifade eder:

Nietzsche hiçliğin son şey olarak kabul edilmesini istemediği için nihilizmin üstesinden gelen pozitif bir insan olarak da ortaya çıkmaktadır: Daha sonraki felsefesinin tamamını nihilizme bir karşı hareket olarak kabul etmektedir: ‘Büyük siyasetinde’, ‘dünyayı yorumlayışında’ ve ‘ebedi tekerrür’ öğretisinde.³⁸

Nietzsche, nihilizmi bir yıkım olarak görmesinin yanı sıra, bir fırsat olarak da değerlendirmiştir. Çünkü nihilizmle birlikte “Tanrı ölmüş” ve tüm Batı metafiziğinin geleneksel ahlakı çökmüştür. Bu nedenle geriye hiçbir değer kalmamış ve kişi için kendisinin yaratabileceği yeni değerler söz konusu olmuştur. İşte bu noktada Nietzsche’nin bir nihilist olabileceği akla gelir. Ancak kanımızca Nietzsche şimdiye değin yaratılan değerleri kabul etmeyerek, Batı metafizik anlayışını ve Hristiyan ahlakını reddederek, aktif nihilizme ulaşmış ve yeni değerler üreterek nihilizmi aşmıştır. Sebahattin Çevikbaş kanımızı güçlendirecek biçimde Nietzsche’nin, değer eksenli bir açıklamayı yok saymadığını ifade eder. Ona göre Nietzsche şimdiye kadar geçerli olan, bağlı olunan anlamların işlevlerini yitirdiklerini düşünür ve bunların yerine yeni değerlerin konması

35 Nietzsche, *Güç İstenci*, 38.

36 Gilles Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, çev. Ferhat Taylan (İstanbul: Norgunk, 2016), 180-181.

37 Örnek, *Nietzsche’de Yaşama Sorunu*, 119.

38 Karl Jaspers, *Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu?* çev. Murat Batmankaya (İstanbul: Alfa, 2013), 308.

gerektiğini ileri sürer.³⁹ Bu yeni değerler Nietzsche felsefesindeki söylem ve onlara yüklenen anlamlarla ilişkilidir. Bu söylemlerden bazıları; “güç istenci”, “Üstinsan”, “ebedi dönüş”, “Dionysosçu ve Apolloncu kuvvetler” ve “perspektivizmdir”. Tüm bu söylemlerin işaret ettikleri ortak yön yaşamın yüceltilmesi ve kişinin psikolojik gücünün arttırılmasıdır.

Nietzsche eserlerinde nihilizme karşı olduğunu açık bir biçimde ortaya koymuştur. Nietzsche'nin Hristiyanlığa olan öfkesi göz önüne alındığında Hristiyanlığı nihilizm ile uyaklı olarak görmesi dâhi bir nihilist olduğunu değil, nihilizme karşı olduğunu bizlere gösterir. Nietzsche “*Ahlakın Soykütüğü Üstüne*” adlı eserinde nihilizmden bizi kurtaracak insanın anti Hristiyan ve anti nihilist olacağını belirterek, “putları” ve hiçliği yenilgiye uğratacak insanın gelmesi gerektiğine dair özlemini de dile getirir.⁴⁰ Nietzsche'nin bu çerçevede bir nihilist olmadığını aksine nihilizme karşı çıktığını “*Güç İstenci*” adlı derlemenin birçok bölümünde de görebilmekteyiz:

Nihilizm kökleri tek bir yorumda yatar, o da Hristiyan ahlak yorumudur.

Nihilizm anlamı nedir? En büyük değerlerin kendi öz değerlerini düşürmesi...
Hedef eksik; 'neden' sorusuna cevap bulunamıyor.

Varoluş dünyasının tamamını bir aldatma olarak kabul etmek ve onun ötesinde bir dünya, gerçek bir dünya bulmak.⁴¹

Bununla birlikte aynı derlemede Nietzsche'nin kendisini bir nihilist olarak ifade ettiği de görülmektedir. “Şimdiye kadar titizlikle ilerleyen bir nihilist olduğumu kendime ancak yakın zamanda itiraf ettim.”⁴² Nietzsche'nin bu ifadesinin, yukarıda da açıklandığı gibi, kendisini aktif bir nihilist olarak konumlandırmasıyla ilişkili olduğunu düşünmekteyiz.

Sonuç

Nietzsche nihilizmi genel itibariyle en üst değerlerin değersizleşmesi olarak görmektedir. Nihilizmin olumlu anlamı, Hristiyan ahlakının ileri sürdüğü sözde değerlerin yıkılması için ilk basamağı oluşturmasında kendini gösterir. Böylece yaşama ilişkin asıl değerler olan, yaşamın kendisini kutsallaştırma ve anlamlı kılma çabası ortaya çıkma olanağı bulur. Nietzsche felsefesi bir yanıyla yaşama ilişkin bu değerlerin yeniden yorumlanmasına yönelik bir çaba olarak görülebilir. Nietzsche bu çabaya koşut olarak bir anlamdaki nihilizmi reddederken, diğerinden yardım alır. Bu noktada soru, Nietzsche'nin nihilist olarak adlandırılıp adlandırılmayacağına ilişkindir. Bu soruya, Nietzsche'nin geleneksel anlamda bir nihilist olmadığı şeklinde cevap verilebilir.

Nietzsche pasif bir nihilizmi savunmaz. Aktif nihilizm adını verdiği kavramsallaştırmayla kendinden önceki nihilizm tanımlarının ruhundan oldukça farklı bir anlayış ortaya koyar.

39 Sebahattin Çevikbaş, “Nietzsche ve Nihilizm Kalkanına Yaşamın Yadsınmasını Kazımış Bir Felsefe,” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14 (2010), 30.

40 Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 99.

41 Nietzsche, *Güç İstenci*, 25-32.

42 Nietzsche, *Güç İstenci*, 38.

Buna göre, eski yozlaşmış değerlerin yıkılması ve yerlerine yenilerinin getirilmesine yönelik çaba, aktif nihilizmin temel edimidir. Bu çerçevede “değer” problematiğiyle ele alınan nihilizm soruşturmasında, yaşam değerlerinin hakkının verilmesi Nietzsche’nin nihilizminin çıkış noktasını oluşturur. Nietzsche’ye göre pasif nihilizmin anlamı yaşamsal değerlerin gözden düşürülmesi, yaşamsal anlamın içeriğinin boşaltılarak bir öte dünyaya yansıtılmasıdır. Hristiyan ahlakı ve Batı metafizik anlayışının yozlaşmış ahlakının bir yansıması olan bu nihilizm biçimi, Nietzsche’nin karşı çıktığı nihilizmdir. Buna karşın aktif nihilizm, bu dünyadan vazgeçmeyi değil, aksine insan dünyasının yeniden kurulmasını amaç edinir. Her ne kadar “hür insan” olmayan aktif nihilist yeni değerler üretmeyi başarmasa da bu çaba için ilk basamağı oluşturur.

Nietzsche diğer söylemleriyle ilgi içinde aktif nihilizm kavramını örmüştür: Tanrı’nın ölümüyle” birlikte onun yerine geçecek olan “Üstinsan”, bu yeni insanın “sürü insan”dan ayrımı ve bunun sonucunda yeni değerler yaratabilecek olan “hür insan”ın ortaya çıkışı. Bu çerçevede Nietzsche’nin aktif nihilizmi benimsediğini ve buna koşut bir felsefe sergilediği ileri sürebiliriz.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Çevikbaş, Sebahattin. “Nietzsche ve Nihilizm Kalkanına Yaşamın Yadsınmasını Kazımış Bir Felsefe”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2010): 25-40.
- Deleuze, Gilles. *Nietzsche ve Felsefe*. Çeviren Ferhat Taylan. İstanbul: Norgunk Yayıncılık, 2016.
- Di Giovanni, George and Livieri, Paolo. “Friedrich Heinrich Jacobi.” 2019. Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. Erişim 5 Mayıs 2020, <http://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/friedrich-jacobi/>
- Dok, Birol. *Nietzsche’nin Nihilizmi*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2015.
- Heidegger, Martin. *Nietzsche’nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*. Çeviren Levent Özşar. Bursa: Asa Yayınları, 2001.
- Jaspers, Karl. *Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu?* Çeviren Murat Batmankaya. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2013.
- Kranz, Walter. *Antik Felsefe*. Çeviren Suad Y. Baydur. İstanbul: Sosyal Yayınları, 1994.
- Mengü, Mehmet. “Friedrich Nietzsche’nin ‘Tanrı Öldü’ Sözü ve Bunun Modern Felsefi Düşünüş İçinde Kapladığı Yer.” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, 2006.
- Nietzsche, Friedrich. *Putların Batışı: Ya da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır*. Çeviren Mustafa Tüzel. İstanbul: İthaki Yayınları, 2005.
- Nietzsche, Friedrich. *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*. Çeviren Aslı Yarbaş. İzmir: İlya Yayınları, 2008.
- Nietzsche, Friedrich. *Deccal: Hristiyanlığa Lanet*. Çeviren Ayça Kaya. İstanbul: Say Yayınları, 2008.
- Nietzsche, Friedrich. *Güç İstenci*. Çeviren Nilüfer Epçeli. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Nietzsche, Friedrich. *İnsanca, Pek İnsanca I*. Çeviren Mustafa Tüzel. İstanbul: İthaki Yayınları, 2007.

- Nietzsche, Friedrich. *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*. Çeviren Sadi Irmak. İstanbul: Kabalıcı Yayınları, 2011.
- Nişanyan, Sevan. "Nihilizm". erişim 5 Mayıs 2020. <https://www.nisanyansozluk.com/?k=nihilizm>
- Örnek, Süleyman A. *Nietzsche'de Yaşama Sorunu*. İstanbul : Belge Yayınları , 2012.
- Özkan, Senail. *Nietzsche: Kaplan Sirtında Felsefe*. Ankara : Ötüken Yayınları , 2004.
- Schopenhauer, Arthur. *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*. Çeviren Levent Özşar. Bursa: Biblos Yayınları, 2013.
- Sevinç, Ayşe. "Friedrich Wilhelm Nietzsche'nin Ahlak Görüşü." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları. 1998.
- Vattimo, Gianni. *Nietzsche ile Diyalog*. Çeviren Durdu Kundakçı. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2005.